

MILLIY TERMINLARDA XALQ O'YIN NOMLARINING O'RNI

Hamidova Nigora O'rinovna

Navoiy konchilik va texnologiyalar universiteti katta o'qituvchi

Annotatsiya: Maqolada milliy terminlarda xalq o'yin nomlarining o'rnini yillar davomidagi rivojlanish va takomillashuv jarayonini ko'rish mumkin. Zero, xalqimizning har bir o'yinida xalq donishmandligi, salohiyati, an'anaviy qadriyatlarining o'ziga xos mazmun-mohiyati muhrlangan. Bu ham xalq o'yinlarining o'z tarixi va taqdirida katta ahamiyat kasb etganligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: xalq o'yinlari, milliy terminologiya, kelib chiqishi, termin, mohiyati, an'analari

O'zbek xalq terminologiyasi xalq o'yinlarining, an'analarning, urf-odatlarining, qadriyatlarining, moddiy va ma'naviy boyliklarini o'zida mujassam etgan. Agar diqqat bilan qaraydigan bo'lsak, ular atrofdagi voqelikni tezroq bilish va ularni har tomonlama mukammal o'zlashtirishning tarixiy tajribalarini ma'lum darajada aks ettiradi. Ushbu o'yinlar amaliy xarakterga ega. Biroq, ularning aksariyati unchalik ahamiyat bermaydigan nazariy jihatlari ham bor. Bu ularning boshqacha nomlanishi, harakat standarti. Vaqt o'tishi bilan o'yinlarning mazmuni yoki o'yin qoidalari yoki o'yinlarning eskirgan nomlari yangilanganligi va ularning ba'zi nomlari o'zgartirilganligi. Ularda xalq ijodiyoti madaniyati tizimining o'ziga xos yaxlitligi, milliy va individual xususiyatlari yaqqol ko'zga tashlanadi, shuningdek, nom berish, o'zgartirish kabi nomlash madaniyatining bir ko'rinishi bo'lgan yashirin nazariy jihatlari ham mukammalashgan. Ularning nomlari o'zbek tili leksikasini yanada boyituvchi manbalardan biri hisoblanadi; faqat ular leksik va onomastik birliklardan biri sifatida lingvistik ilmiy tadqiqotlar nuqtai nazaridan ilmiy nazariy va ilmiy-amaliy asoslarda o'rganilmagan.

Bulardan ko'rinib turibdiki, turk va o'zbek milliy xalq o'yinlari bundan bir necha yuz yillar avval dala tomoshalari, bayramlar, jang usullari sifatida yaratilgan. Buni nafaqat qadimgi Rim yozuvchisi Elianning arxeologik qazishmalari va etnografik materiallari, balki mamlakatimizning turli hududlaridan topilgan tarixiy obidalar va

manbalar, turkiy xalqlarning qabr toshlari, "Devonu" kabi bir qancha ilmiy-tarixiy asarlarning etnografik va dialektologik mazmuni ham tasdiqlaydi. lug'at-it turk". Bu uning mohiyatini asoslovchi dialektal mazmun misollari bilan tasdiqlanadi. Ularning paydo bo'lish tarixi mamlakatimizda milliy o'yinlar, ayniqsa, sport, teatr, qo'shiq, raqs, sirk san'atining rivojlanishi bilan bog'liq.

Ming yillar avval yaratilgan xalq o'yinlarining mazmuni juda boy, rang-barang, juda xilma-xildir. Ular ma'lum bir tarixiy xususiyatga ega; ya'ni ular vatanparvarlikni kuchaytirish, yurt erkinligini, tenglik, barqarorlikni saqlash uchun yaratilgan.

Ularning mazmun-mohiyati xalq sayillari va tomoshalarining eng yaxshi an'analari va chiqishlarini o'z ichiga oladi. Shuningdek, xalq o'yinlari o'zining o'ziga xos xususiyati va xususiyatlari bilan milliy ta'lim va madaniyatimizni boyitib, o'z avlodlarining xalq an'analari, qadriyatlarini, urf-odatlarini mukammal o'zida mujassam etgan.

Xalq vakillarining bu o'yinlarga bo'lgan qiziqishi katta bo'lganligi uchun katta shaharlarning Registonlarida, bozor maydonlarida, Chorsuda dorgohlar qurildi. Ertalabdan yangrayotgan karnay-surnay va nog'oralarning uzluksiz sadosi tomoshalar boshlanganidan darak berardi. Buni eshitgach, odamlar to'planib, darvozabonlik bilan bog'liq dor o'yinlari boshlandi. Albatta, yig'ilgan tomoshabinlar baland arqonda ming bir noziklik bilan o'ynayotgan darvozabon(lar)ning dadil harakatlarini hayajon bilan tomosha qilishdi. Darvozabonlarning tartibsiz, lekin ijobiy harakatlaridan zavqlanishgan, tartibsiz va salbiy xatti-harakatlaridan ham achinishgan.

Milliy xalq o'yinlari juda qadim zamonlarda yaratilgan bo'lsada, ular o'z taraqqiyotining har bir tarixiy bosqichida mazmunan o'zgarib, turli ijtimoiy vazifalarni bajargan. An'analari, jumladan, xalqning milliy o'yinlari xalqimiz hayoti bilan bog'liq bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Ajdodlar olgan bilim va tajriba keyingi avlodlar tomonidan amaliy hayotda sinovdan o'tkazildi, mustahkamlanib, takomillashtirildi. Ularning mazmuni jamiyat taraqqiyoti bosqichlarida har bir avlod tomonidan yangilanib bordi. Jamiyat taraqqiyotining o'sha bosqichida bolalar kattalar birgalikda o'ynagan milliy o'yinlarni ularning nazorati ostida o'ynashgan. Bundan ko'rinib turibdiki, o'zbek xalqining milliy o'yinlari o'z farzandlariga, yosh avlodga oilada, ta'lim-tarbiya jarayonida, mamlakatimizning keng hududida, barcha hududlarda o'rgatiladi va ularning o'zlari ham o'z bo'sh vaqt, bayramlarda, to'ylarda va turli marosimlarda. Shuni hisobga olib, o'zbek xalq o'yinlarining mohiyatini o'rganish va

o'zlashtirish asosida ularning nomlanishiga xos onomastik xususiyatlarni izohlash, tavsiflash va ilmiy tahlil qilishni mo'ljalladik.

Demak, o'zbek xalq o'yinlarining miliy terminologiyasidagi takomillashish sabablari:

1. Insoniyat kelajadagi haqida qayg'uradilar va ular uchun foydali o'yinlarni kashf etishga harakat qiladilar.

2. Murakkab narsalarni, ayniqsa, murakkab sahna o'yinlarini shakllantirish, ularning naslini kuchli, chidamli, epchil, jasur, sergak, aqlli va shijoatli qilish.

3. Tabiat va jamiyatdagi o'zgarishlar tendentsiyasiga o'z mahorati bilan ongli va mohirona munosabatda bo'lishni o'rganish, chunki har bir o'yinda ma'lum o'zgarimas qoida va qonuniyatlar mavjud.

4. Ijtimoiy munosabatlarning xalq o'yinlari qoidalari kabi nozik va ziddiyatli ekanligiga ko'nikish.

5. O'zini va sheriklarini ijtimoiy munosabatlarda tenglik va betaraflik asosida yashashga odatlantirish, chunki har bir o'yinda raqib(lar)ni hurmat qilish zarur.

6. Xalq o'yinlari mazmunida mardlik, mardlik, jasorat, mehnatsevarlik, o'zgani hurmat qilish, ma'naviy rag'batlantirish kabi xususiyatlar mavjudligini hisobga olib, ularni bolalarga ham o'yin, ham jiddiy mashq sifatida o'rgatish.

Ushbu sabablarning miqdori yana ko'paytirilishi mumkin. Shu bilan birga, ularning bekorga sabab emasligini xalq o'yinlarining ming yillar davomida rivojlanib, takomillashib borishi misolida ham ko'rish mumkin. Zero, xalqimizning har bir o'yinida xalq donishmandligi, salohiyati, an'anaviy qadriyatlarining o'ziga xos mazmun-mohiyati muhrlangan. Bu ham xalq o'yinlarining o'z tarixi va taqdirida katta ahamiyat kasb etganligini ko'rsatadi.

ADBIYOTLAR

1. Ziyovuddin Rahim. Baxtli hayot sari. T., Sharq, 2018. 218-222-b.
2. Isomiddinov Z. «Kaminaning nomlari...»// O'zbekiston adabiyoti va san'ati.2012 yil 29 iyun.26(4165)-soni.3-b.
3. Usmonxo'jayev T.S, Xo'jayev.F. Harakatli o'yinlar. Toshkent, O'qituvchi,1992. 10-24-b.
4. Nasriddinov F.N. O'zbek xalq milliy o'yinlari. Toshkent. 1993. 3-27-b.

5. Nigmanov B.B, Xo'jayev F., Raximqulov K.D. Sport o'yinlari va uni o'qitish metodikasi. Toshkent, Ilm-Ziyo, 2011. 3-8-b.
6. Enazarov T.J. Nom qo'yish ham san'at // Nutq madaniyati masalalari. Ilmiy to'plam. T., 1993. 227-228-b.
7. Enazarov T. J. "Nomshunoslik masalalari". T., 2010. 3-39-b.
8. Enazarov T. J. Nomni to'g'ri qo'llash – bu odob odoblilik ramzi // Geografiya: tarix, nazariya, metodlar, amaliyot. T., 2010. 94-96-b.
9. Enazarov T. J. va boshqalar. "O'zbek nomshunosligi" (monografiya hamkorlikda). Toshkent, Navro'z, 2015. 3-73-b.
10. 11. Bazarova U.M. (2019). The state of the problem of moral and aesthetic education of students by means of a foreign language at the present stage. *International scientific journal "Scientific Horizons"* (1). Moscow
13. Bazarova U. (2022). Spiritual and moral education of students in the use of technology in the preparation of future professionals for innovative activities in foreign language classes. *Архив научных исследований*, 2(1).
<http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1812>
14. U.M.Bazarova, M.J.Ashirmatova, R.K.Alibekova (2022) The content and pedagogical conditions of moral and aesthetic education of the younger generation. // *International Journal of Early Childhood Special Education (INT-JECS)* ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 03.
15. Otajanova, M. O. (2016). NEW APPROACH TO THE TRADITIONS. *Theoretical & Applied Science*, (11), 8-12.